УДК 330.341.1:69

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ

FORMATION OF A SUBJECT MANAGEMENT SYSTEM OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY BASED ON THE INNOVATION METHOD

Турчіна С.Г.
кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет

Лазнєва К.В.
студентка факультету економіки і менеджменту,
Сумський національний аграрний університет

У статті окреслено проблеми розвитку та особливості умов формування системи управління підприємств будівельної галузі. Проаналізовано економічні показники діяльності ТОВ «Керамейя» (м. Суми) як прикладу успішного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності вказаної галузі. Визначено роль та обґрунтовано необхідність і важливість інноваційного складника з огляду на сучасний стан розвитку підприємств – суб'єктів ЗЕД галузі будівництва.

Ключові слова: *експорт, випереджаючий розвиток, зовнішньоекономічна діяльності, інноваційна діяльність, інноваційні бізнес-моделі, управління інноваційною діяльністю, прибутковість.*

В статье очерчены проблемы развития и особенности условий формирования системы управления предприятий строительной области. Проанализированы экономические показатели деятельности ООО «Керамейя» (г. Сумы), являющегося производителем строительных материалов и успешным субъектом внешнеэкономической деятельности. Учитывая современное состояние развития предприятий – субъектов ЗЕД сферы строительства, определена роль и обоснованы предложения, касающиеся необходимости и важности инновационной составляющей.

Ключевые слова: *экспорт, опережающее развитие, внешнеэкономическая деятельность, инновационная деятельность, инновационные бизнес-модели, управление инновационной деятельностью, прибыльность.*

The article shows development issues and features of formation of the enterprises management system in construction industry. Economic indicators of "KERAMEYA" LLC (Sumy) were analyzed, as an example of the successful subject of the foreign economic activity in the specified industry. The role was determined, the necessity and importance of the innovation part of modern enterprises development was proved.

Key words: *export, advanced development, foreign economic activity, innovative business models, managing innovation activity, profitability.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах інтенсивної глобалізації світової економіки науково-технічний прогрес та інновації виступають об'єктивною основою формування конкурентних переваг і економічного зростання підприємств. Це спонукає менеджерів до систематичного прийняття обґрунтованих управлінських рішень та здійснення заходів зі впровадження досягнень науки і техніки в усі сфери діяльності господарюючого суб'єкта. Забезпечення інноваційної активності останніх потребує використання сучасних форм, методів та інструментів управління. Зважаючи на це, актуальність проблеми формування ефективної системи управління підприємством, зокрема суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, на засадах інноваційного підходу не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження теоретичних та практичних аспектів інновацій, інноваційного розвитку підприємств і управління ним присвячені наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, таких як В.І. Аверченков, Р. Акофф, А.І. Амоша, Б.М. Андрушків, В.П. Антонюк, В.Д. Базилевич, І.Г. Балабанов, Л.К. Бесчастний, І.П. Булєєв, В.О. Василенко, В.С. Верлока,

А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, Н.Г. Георгіаді, С.В. Герасимова, Н.П. Гончарова, О.А. Зінченко, С.М. Ілляшенко, А.І. Кабанов, П.В. Краснокутська, Л.А. Костирко, Н.С. Коткова, О.Є. Кузьмін, Т.Г. Логутова, С.В. Ляшенко, П.П. Микитюк, О.А. Паршина, А.В. Савчук, А.Г. Семенов, А. Томпсон, Р.А. Фатхутдінов, Л.І. Федулова, М. Хучек, П.М. Цибульов Й. Шумпетер та інші.

Водночас слід констатувати, що, в умовах розширення присутності на зовнішніх ринках у наукових працях згаданих авторів недостатньо досліджена проблема формування системи управління суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності у ракурсі інноваційного підходу, зокрема, виробників будівельних матеріалів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Мета статті полягає у дослідженні особливостей розвитку підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності – з урахуванням специфіки будівельної сфери та в обґрунтуванні пропозицій щодо формування системи управління таких підприємств на засадах інноваційного підходу

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення стабілізації і підвищення прибутковості бізнесу є головною метою будь якого суб'єкта господарювання. Зважаючи на те, що будівельний комплекс є однією з найбільш капіталоємних і диференційованих виробничих систем, успішна діяльність приналежних йому підприємств суттєво залежить від функціонування ефективної системи управління.

Варто відмітити і факт того, що для підприємств досліджуваної галузі характерною є ситуація, за якої обмеження внутрішнього попиту на продукцію стимулює їх до пошуку нових ринків збуту продукції та нових партнерів. Відповідно, зростає зацікавленість суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічній діяльності – пошуку нових перспективних шляхів реалізації потенціалу підприємства, що свідчить про прагнення до інновацій, іноді зміну основних напрямів його діяльності та безперервне удосконалення. Автори, поділяючи думку науковців [1], вважають, що саме інноваційний розвиток є основним складником випереджаючого розвитку ЗЕД. Щоб бути конкурентоспроможним підприємством у будівельній галузі, необхідно не лише вміти економно збудувати будинок, а й зробити це так, щоб його експлуатація була також економною, тобто енергоефективною.

Дослідженнями напряму інноваційного розвитку встановлено, що в Україні після деякого спаду сфера будівництва останнім часом пожвавилася та продовжує розвиватися досить активними темпами. Цьому сприяли позитивні зміни в прийнятті законів та реформ в будівництві, передусім це зміни у межах дерегуляції будівництва та спрощенні дозвільних процедур для учасників будівельного ринку. Так, за підсумками 2017 року підприємствами галузі будівництва України виконано будівельних робіт на суму 101,1 млрд. грн, індекс будівельної продукції проти 2016 року становив 20,9%. Нове будівництво, реконструкція та технічне переоснащення становили 73,2% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонти – 17,1% та 9,7% відповідно, будівництво інженерних споруд зросло на 26,3%, будівель – на 16,1% [2].

У межах наукового дослідження з'ясовано, що для ефективного розвитку будівельного підприємства необхідно запроваджувати інноваційні технології. Оскільки в Україні гостро постає питання енергозбереження та дотримання нормативних вимог Європейського рівня, доцільним буде впровадження інноваційних методів будівництва та в перспективі перехід до будівництва «енергонезалежних будинків», використовуючи сучасні енергоефективні та енергозберігаючі матеріали.

Географія зовнішньої торгівлі цегли обмежується країнами, найближчими до України. У попередні роки імпортувалася в основному високоякісна цегла з країн ЄС, проте в 2016 році близько 70% імпорту було з Білорусі. Експорт цегли майже повністю орієнтований на Молдову [3].

Досліджуючи будівельну галузь, варто відмітити факт того, що, незважаючи на всеохоплюючу світову економічну кризу 2008–2009 рр., згідно з даними авторитетної лондонської служби з інформаційних послуг IHS Markit, зафіксовано щорічне зростання глобальних витрат на будівництво у таких напрямах, як житловий, інфраструктурний, структурний. Щодо прогнозних показників, то у 2022 році вони мають становити майже 12 трлн. USD. Стосовно загального використання будівельних матеріалів у кризовому 2009 році спостерігалося зниження виробництва та реалізації, однак у наступні роки вказаний показник стабілізується, і в період з 2017 по 2022 роки прогнозується ріст його на рівні 3% [4].

На нашу думку, перспектива розвитку будівельного комплексу України полягає у процесі модернізації інфраструктури та поліпшення фінансування інноваційної діяльності галузі. Нині дуже важливим, але водночас недостатньо вивченим є питання інноваційного перетворення системи управління будівельної сфери загалом і особливо зовнішньої економічної системи управління, якщо компанія працює на міжнародних ринках.

Ситуація на зовнішніх ринках характеризується посиленням конкуренції, яка вимагає, щоб компанії використовували прогресивні методи роботи і постійно вдосконалювали системи управління. Інноваційні зміни є способом для досягнення цієї мети. Ключове значення організаційних інновацій в бізнесі має те, що вони стають основою для впровадження інноваційних перетворень всіх інших типів; їхня мета полягає в тому, щоб підготувати організацію до шляху

інноваційного розвитку. Ця підготовча функція складається з таких важливих перетворень, як зміна корпоративної культури, поведінки, звичок і уявлення про персонал, про управління та господарську діяльність, що приводить до формування інноваційного мислення в компанії, що є ключем до наступних інновацій [5].

Зважаючи на те, що одним із головних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності є підприємство, для більш глибокого аналізу та оцінки стану визначеної проблеми нами обрано як модельний об'єкт товариство з обмеженою відповідальність «Керамейя», засноване 2006 року за підтримки американського інвестиційного венчурного фонду Horizon Capital. Основним напрямом діяльності вказаного суб'єкта є виробництво екологічно чистого, якісного та довговічного будівельного матеріалу для будівництва житлових будинків та брукування доріг. «Керамейя» – це бренд, під яким пропонується ринку понад 18 видів клінкеру різної кольорової гами, фактури та розмірів, єдиний виробник клінкерної керамічної бруківки в Україні та країнах СНД.

Найбільшу питому вагу в структурі виробництва ТОВ «Керамейя» займає КлінКЕРАМ Класика – майже 46% у 2017 році (рис. 1). Протягом останніх п'яти років цей показник не досягав позначки нижче 45%. Значна частка товарної продукції – це такий унікальний будівельний матеріал, як керамічні блоки, що характеризуються міцністю та значною теплоізоляцією.

Ресурсний потенціал ТОВ «Керамейя» дає змогу підприємству ефективно функціонувати і розвиватися. Динаміка основних фінансово-економічних показників ТОВ «Керамейя» за період 2013–2017 рр. наведена у табл. 1.

Оцінюючи загалом основні економічні показники діяльності ТОВ «Керамейя», можемо констатувати, що підприємство є прибутковим.

Значення зовнішньоекономічної діяльності для суб'єктів господарювання полягає в можливості одержувати валютну виручку від експорту. ТОВ «Керамейя» є досить активним підприємством у сфері зовнішньої торгівлі з широкою географією діяльності. Реалізація експортного потенціалу підприємства та його географія наведені на рис. 2, 3.

Питома вага експорту у виручці підприємства змінювалася із року в рік. Так, у 2013 році вона становила 57,9%, а вже у 2017 році – 78,3%. Експорт продукції здійснюється як до країн-сусідів, так і до країн далекого зарубіжжя. Серед них: Республіка Білорусь, Казахстан, Російська Федерація, Литва, Польща, Молдова, Грузія, Монголія, Німеччина і Румунія.

У межах розгляду досліджуваної проблематики встановлено суттєві зміни в географічній структурі експорту. Відбулося скорочення експортних поставок до Російської Федерації (із 70 до 7% у 2013–2017 рр.). Саме експортним операціям до Казахстану відведена найбільша частка експорту продукції ТОВ «Керамейя». Також позитивну тенденцію демонструють

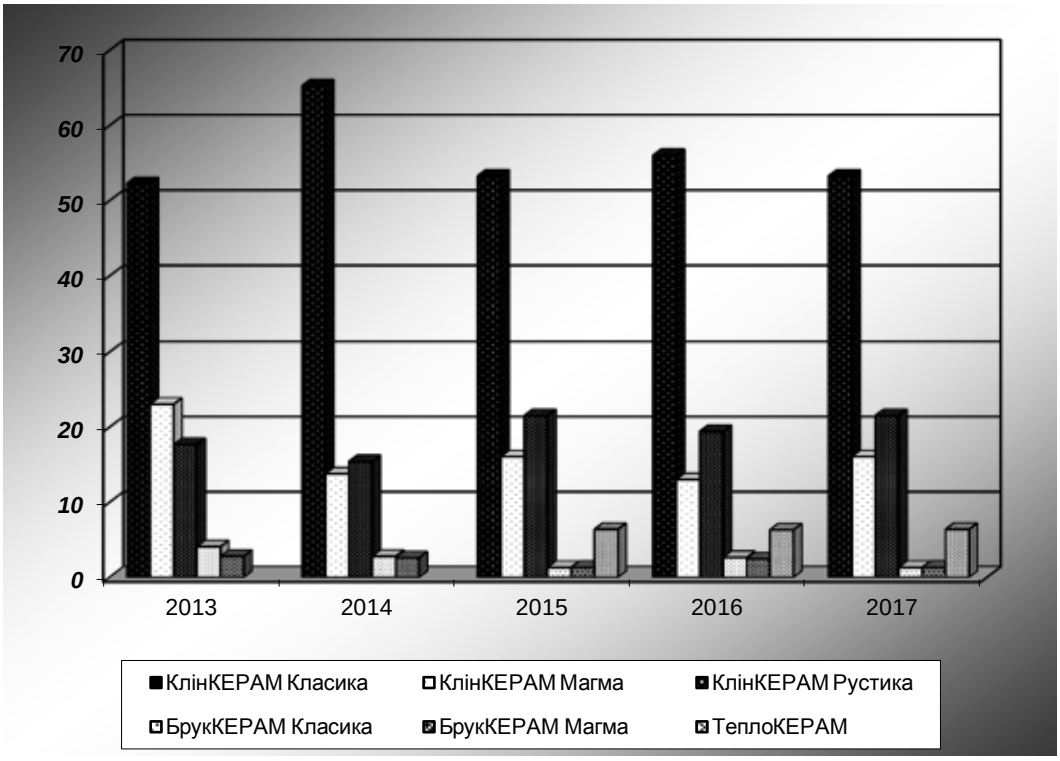

Рис. 1. Структура товарної продукції ТОВ «Керамейя»

Джерело: складено за даними форм звітності ТОВ «Керамейя», м. Суми

торговельні зв'язки з Республікою Білорусь та Румунією. ТОВ «Керамейя» зазвичай виконує поставки, використовуючи міжнародні комерційні умови EXW та DDP.

У сучасному міжнародному середовищі зростає число чинників, що негативно впливають на економічну діяльність підприємств. Таке явище є характерним і для компаній будівельної галузі. Це, зокрема: постійна змінюваність, нестабільність економічних і політичних аспектів у контексті процесів глобалізації та інтеграції. Перелічені явища вимагають від суб'єктів зовнішньоекономічних зв'язків гнучкості та здатності реагувати швидше й ефективніше, ніж конкуренти, особливо у сфері будівництва, що зазвичай орієнтується на довгострокову перспективу.

Стосовно фінансового складника можемо відмітити, що винятково власні кошти використовуються на розвиток інноваційної діяльності базового підприємства. ТОВ «Керамейя» займається інноваційною діяльністю, однак не на постійній основі та не в усіх напрямах господарювання.

Виходячи з характеристик підприємства і продукту, а також споживачів, можна зазначити такі особливості стратегії ТОВ «Керамейя», як ставка на диференціацію продукту, зосередження максимуму зусиль на вузькому сегменті (ніші) ринку. Викладена стратегія є характерною для підприємств-патієнтів, орієнтованих на вузький вибірковий сегмент ринку.

До недоліків у діяльності досліджуваного підприємства слід віднести те, що ТОВ «Керамейя» фактично стає заручником вибраного цільового сегменту, зміна виробничого профілю майже неможлива. Тобто підприємство стає

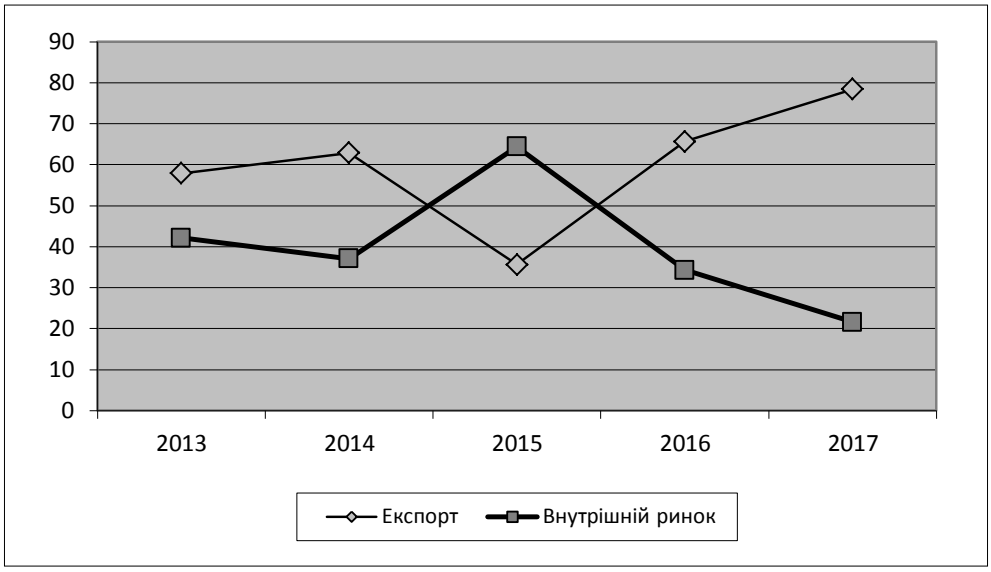

Рис. 2. Динаміка виручки від реалізації продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках

Джерело: складено за даними форм звітності ТОВ «Керамейя», м. Суми

Таблиця 1

Основні економічні показники ТОВ «Керамейя»

Показники	Роки					Відхилення 2017 р. до 2013 р.	
	2013	2014	2015	2016	2017	+/–	%
Вироблена продукція, млн. грн	107,49	172,94	138,04	167,19	165,24	57,76	53,74
Отримано чистого доходу, млн. грн.	72,89	129,7	103,31	133,16	125,15	52,26	71,69
Отримано прибутку/збитку, млн. грн.	5,88	22,92	16,77	21,2	20,32	14,44	245,58
Отримано прибутку/збитку, млн. грн.	4,94	19,59	15,11	19,1	18,31	13,37	270,58
Собівартість	67,01	106,78	86,54	111,96	104,83	37,8	56,38
Чистий прибуток	4,09	16,33	12,7	16,18	15,51	11,42	279,31

Джерело: складено за даними форм звітності ТОВ «Керамейя», м. Суми

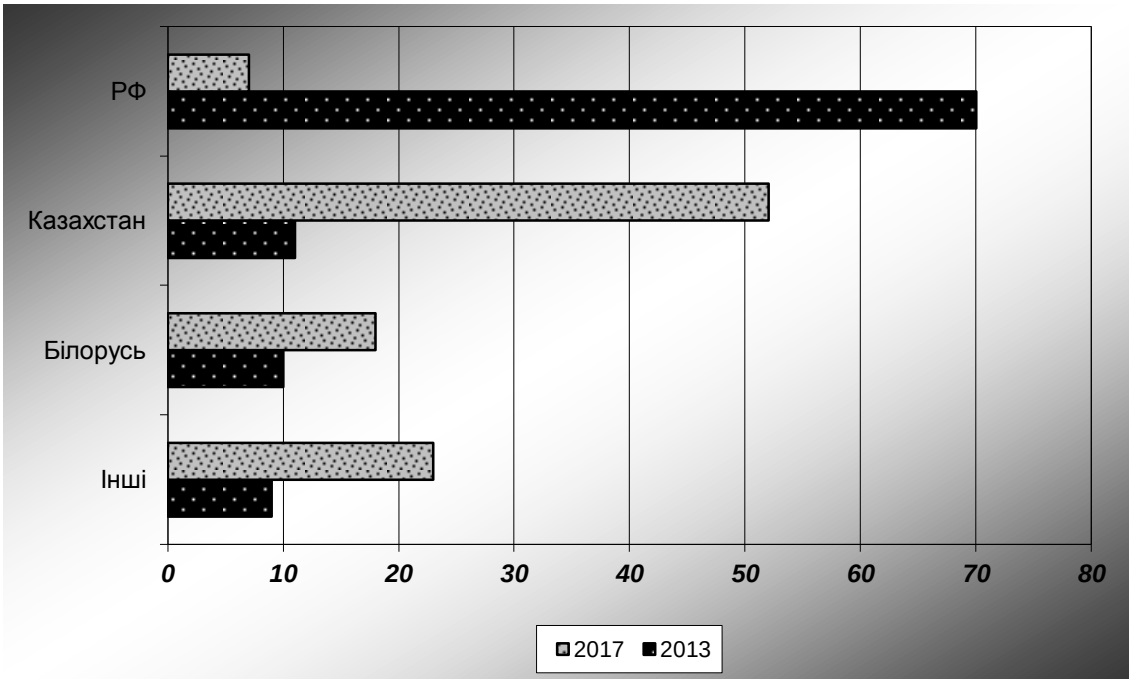

Рис. 3. Географія експорту ТОВ «Керамейя»

Джерело: складено за даними форм звітності ТОВ «Керамейя», м. Суми

вузькоспеціалізованим. Окрім цього, воно може стати об'єктом поглинання більш потужним господарюючим суб'єктом.

Отже, аналіз ринку і моделювання подальшого розвитку для розглянутого підприємства свідчать про те, що цільовий сегмент (клінкерна цегла) має тенденції до зростання. Проте лімітовані виробничі потужності ТОВ «Керамейя» не дають змоги адекватно збільшити обсяги виробництва і реалізації. Також відсутні можливості значного збільшення капіталу та захоплення більшої ринкової частки на фоні наявного дефіциту клінкерної цегли на вітчизняному ринку будівельних матеріалів. Однак ТОВ «Керамейя» планує подальше поступове зростання частки сегменту ринку за рахунок залучення нових дистриб'юторів і відкриття нових представництв як в Україні, так і за її межами, оскільки за останні три роки попит перевищує пропозицію. Можливості для цього є. Через специфіку продукції будівельної галузі та відсутність прямого виходу до морських шляхів підприємству необхідно виконувати експорт товарів свого виробництва до країн, що розташовані територіально близько до України. ТОВ «Керамейя» має міцні торговельні зв'язки з Казахстаном, проте ми вважаємо, що підприємству необхідно мати багатовекторну орієнтацію на продаж товарів, щоб стратегічно уникнути пастки потенційних криз в обраних ринках та можливих майбутніх катаклізмів і нестабільностей.

Таким чином, ефективна робота кожного підприємства як складової частини загальної економіки, безперечно, залежить від активізації інноваційної діяльності. Резервами останньої є основні інструменти: науковий і науково-технічний потенціал, виробнича база, система підготовки кваліфікованих кадрів, трудові ресурси.

Висновки із цього дослідження. Європейський вибір України на шляху до інтеграції у світовий економічний простір повинен супроводжуватися ефективним забезпеченням інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів. Продовження урбанізації у всіх країнах світу, збільшення населення, покращення житлових умов, реорганізація інфраструктури, проектування масштабних архітектурних проектів – все це є беззаперечними подіями сьогодення, тож будівництво триматиме свою актуальність протягом усього існування людства. Саме виробництво та реалізація якісних, міцних будівельних матеріалів повинні стати найголовнішим завданням сучасного бізнесу в галузі конструювання.

Узагальнюючи результати дослідження, доходимо висновку про те, що виробництво та реалізація якісних, міцних будівельних матеріалів має стати найголовнішим завданням сучасного будівельного бізнесу, де вплив інноваційного складника на загальний економічний розвиток будівельних підприємств та, зокрема, їхню зовнішньоекономічну діяльність є безперечним. Вважаємо, що інноваційність забезпечує безперервне вдосконалення наявного стану, зростання, перехід до значно вищого рівня, розширення кордонів у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» затверджена Указом Президента України № 389/2012 від 08.06.2012. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/project-Litvinenko-dcd38.pdf.

2. https://glavcom.ua/economics/finances/budivelna-galuz-ukrajini-za-rik-zrosla-na-21-468242.html

3. Обзор рынка кирпича Украины. URL: http://kreston-gcg.com/analytical-reviews/. (дата звернення: 11.09.2017).

4.Global Construction Outlook: Executive Outlook. URL: https://www.ihs.com/pdf/IHS_Global_Construction_ExecSummary_Feb2014_1 40852110913052132.pdf. (дата звернення: 11.09.2017).

5. Івашова Л.М. Удосконалення державних механізмів захисту економічної безпеки України в процесі здійснення ЗЕД (рос. мовою) / Л.М. Івашова, М.Ф. Івашов, Є.А. Павленко. // Державне будівництво. 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_1_15

6. Борисенко О.П. Удосконалення управління економічним розвитком держави шляхом дотримання балансу інтересів суб'єктів ЗЕД / О.П. Борисенко // Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління. 2014. № 2. С. 24–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2014_2_5.